

**EVALUAREA VALIDĂRII OPTIMIZĂRII RELAȚIILOR
SOCIAL-PSIHOLOGICE
ÎN TRIADA „COPIL CU TSA – FAMILIE – ȘCOALĂ”**

Silvia VRABIE,
doctor în psihologie, lector universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu”
din Cahul, R. Moldova
vrabie.silvia@usch.md
ORCID iD: 0000-0001-8222-2405

Rezumat: Problematika abordată în cadrul cercetării de față răspunde cerințelor de natură psihosocială, prin stabilirea unor relații sociale de colaborare în triada „copil cu TSA – familie – școală”, care ar ajuta la extinderea strategiilor de dezvoltare a asistenței educaționale a copilului cu TSA și, la nivelul familiei lui stigmatizate de către mediul social, prin egalizarea șanselor de dezvoltare într-un mediu familial adecvat pentru toți copiii. Copiii cu TSA au nevoie de asistența psihopedagogică și psihosocială, care ar contribui la dezvoltarea deprinderilor de autoîngrijire și cele pentru o viață independentă, fapt, care le-ar garanta integrarea socială. Experiențele globale scoate în evidență că intervenția timpurie și asistența psihopedagogică, psihologică și socială le pune la dispoziție acestor copii oportunitatea să aibă un mod de viață independent în cadrul societății.

Cuvinte-cheie: tulburări de spectru autism, relații social – psihologice, intervenția timpurie, incluziune socială și școlară.

Abstract: The problem addressed in the present research responds to the requirements of a psychosocial nature, by establishing social relations of collaboration in the triad “child with ASD - family - school”, which would help to expand the strategies for the development of the educational assistance of the child with ASD and, at the level of his family stigmatized by the social environment, by equalizing the chances of development in an adequate family environment for all children. Children with ASD need psychopedagogical and psychosocial assistance, which would contribute to the development of self-care skills and those for an independent life, in fact, which would guarantee their social integration. Global experiences highlight that early intervention and psycho-pedagogical, psychological and social assistance provide these children with the opportunity to have an independent way of life within society.

Keywords: autism spectrum disorders, social-psychological relations, early intervention, social and school inclusion.

Domeniul ce vizează incluziunea socială și școlară a persoanelor cu TSA s-a dezvoltat vertiginos în ultimii ani. Au apărut abordări teoretice noi, la fel și practici ce vin să le îmbogățească, din care cauză unele informații necesită noi explicații. În prezent, există o serie de termeni, care descriu și explică abaterea în dezvoltarea umană. Căutarea unei definiții unitare, complexe și care, în același timp, să nu stigmatizeze, constituie ținta preocupărilor din ultimii ani.

Aceste aspecte ale relațiilor din triada „copil cu TSA – familie – școală” determină eficiența adaptării și integrării lui școlare și sociale. În prezenta cercetare, ne propunem să determinăm complexitatea relației dintre atitudinile părinților și a cadrelor didactice, manifestate în raport cu acest copil și dezvoltarea personalității lui. Relevanța studiului de față pentru realitatea țării noastre este actuală, în contextul necesității formării, la nivel de societate, a unei atitudini favorabile față de copiii cu TSA, fiind determinate, mai cu seamă, de actualitatea problemei incluziunii și adaptării sociale a acestor copii.

În cadrul cercetării noastre am avut drept ipoteze: reevaluarea trăsăturilor psihologice ale copiilor cu TSA, incluși în cercetare, vor determina „impactul incluziunii copiilor cu TSA în școala de masă; și implementarea programului formativ, care va contribui la dezvoltarea atitudinii pozitive și/sau diminuare a nivelului de segregare a copiilor cu TSA, implicând: formarea abilităților de recunoaștere și înțelegere a particularităților social - psihologice a copiilor cu TSA” [6] în vederea incluziunii școlare acestora în școala generală. Pentru verificarea ipotezelor, a fost desfășurat experimentul formativ, la care au participat 10 elevi cu TSA, 30 de părinți și 20 cadre didactice care au în clasă incluși cel puțin un copil cu TSA.

Ținând cont de faptul că elevii au beneficiat de programe individualizate pe parcursul anului școlar și s-a lucrat împreună cu CDS și asistenți personali, pe parcursul vacanțelor acești copiii au beneficiat doar de recomandări, din partea specialiștilor, pentru copii și părinți, dar, cu părere de rău nu toți părinții au avut o implicare activă și continuitate în cele efectuate de specialiști, fapt care a condus la scăderea indicilor, pierderea abilităților formate la copii pe parcursul anului școlar. În majoritatea cazurilor, după venirea din vacanța de vară, la copii se observa o diminuare în abilitățile achiziționate pe parcursul anului de studii (abilitățile diferă de la caz la caz).

În urma aplicării programelor de intervenție pe parcursul anului școlar luni pentru cei 10 elevi cu TSA, în urma retestării, s-au obținut rezultate îmbucurătoare, toți copiii au înregistrat progrese în ariile de dezvoltare, la unii copii rezultatele obținute au trecut peste așteptările specialiștilor. În urma reaplicării Scalei de evaluare a autismului infantil Schopler, s-a ținut cont ca observatorul să examineze copilul cu TSA, în timpuleste implicat într-un exercițiu, unde trebuie să manifeste comportamente diferite și acte de socializare cu o altă persoană. După realizarea sarcinii, s-a evaluat modul, în care copilul a realizat toți itemii scalei.

Prin intermediul testului „T”, am comparat nivelele din cadrul scalei Schopler, test-retest. Analizând datele din figura 1, având în vedere că copiii au fost implicați activ în activitățile școlare, aceștia au înregistrat mari progrese la nivel

de comportamente în public, cât și în grupuri mai mici, s-au diminuat crizele pe care aceștia le aveau când era necesară interacțiunea socială (începând de la colegii de clasă, prieteni până la ieșirile neprogramate în oraș), copiii au devenit mult mai calmi când aveau de rezolvat sarcini, pe care le propuneau cadrele didactice de sprijin și nu numai.

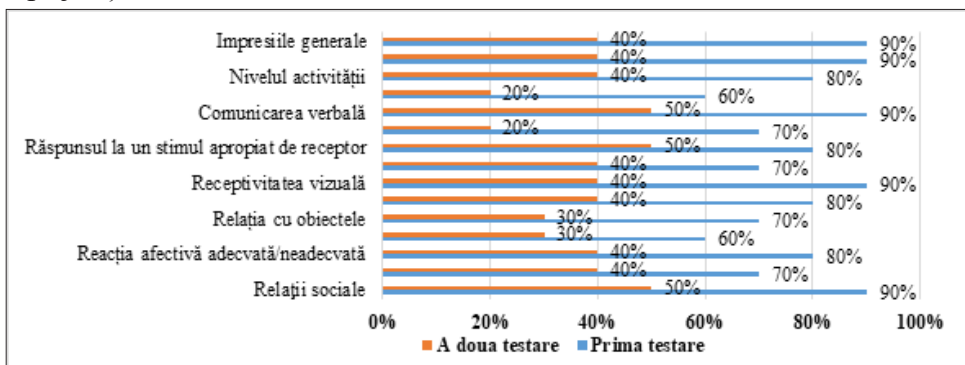

Figura 1. Rezultatele comparative ale Scalei de evaluare a TSA, Eric Schopler, test-retest

Concluzionăm că, în urma retestării, s-au înregistrat rezultate remarcabile în mai multe domenii de activitate precum: imitație, utilizarea obiectelor, răspunsuri auditive și vizuale, utilizarea corpului și răspunsuri emoționale, rata scăderii fiind mai mare de 40%. De asemenea, s-a înregistrat o scădere și la domeniul relații sociale, cu circa 40%.

Tot prin intermediul testului „T”, am comparat domeniile Scalei ECA III (completate de părinți). Rezultatele obținute sunt reprezentate în figura 2. Comparând domeniile scalei ECA, completate de părinți, constatăm următoarele rezultate statistice:

Există diferențe statistic semnificative, între etapele test+retest, la nivelul domeniilor: *izolare de tip autist; tulburări ale comunicării verbale și nonverbale; motricitate perturbată; tulburări ale funcției intestinale; reacții afective inadecvate și tulburări ale atenției*. Nu există diferențe statistic semnificative în cazul domeniului „*Reacții bizare față de mediu*”. Aceste rezultate sunt mai vizibile și în figura 2.

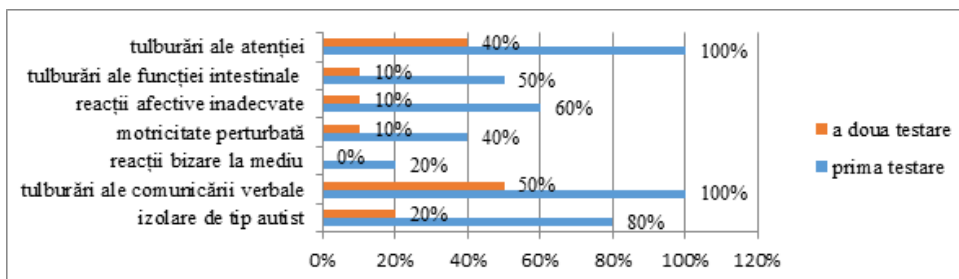

Figura 2. Analiza comparativă a datelor conform testului – Scala de evaluare a comportamentelor autiste ECA III (Părinți)

Conform datelor din figura 2, constăm că incluziunea școlară contribuie la îmbunătățirea comportamentelor autiste a copiilor cu TSA. Comparând rezultatele testării și retestării sunt evidențiate progrese în dezvoltarea comunicării verbale (50%), tulburările atenției sunt diminuate (40%). Socializarea cu colegiile au contribuit la reducerea nivelului de izolare de tip autist 20% și a reacțiilor afective inadecvate (10%). La fel sunt îmbunătățiri și la nivelul motricității și treptat dispar și reacțiile bizare la mediu. După cum observăm, a avea acces real la educație este vital pentru elevii cu TSA dacă luăm în considerare cel puțin două aspecte: valorizarea ca ființă umană și integrarea școlară ca formă efectivă de integrare socială.

În continuare, prezentăm analiza comparativă a datelor, conform testului - Scala de evaluare a comportamentelor autiste ECA III (cadre didactice), Figura 3.

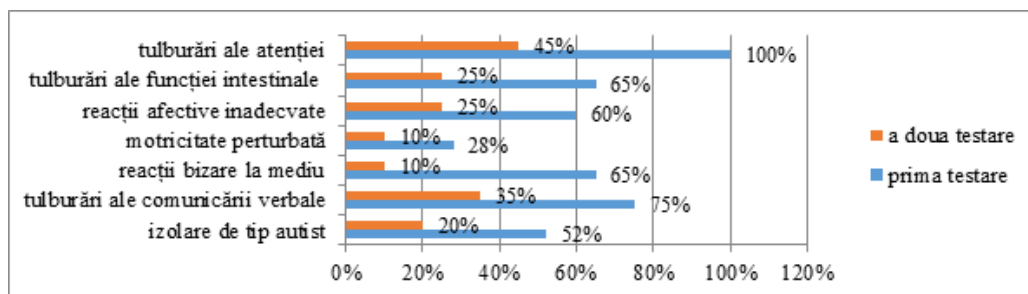

Figura 3. Analiza comparativă a datelor conform testului – Scala de evaluare a comportamentelor autiste ECA III (Cadre didactice)

Comparând domeniile scalei ECA, completate de cadrele didactice, constatăm următoarele rezultate statistice.

Există diferențe, statistic semnificative, între etapele test+retest, la nivelul tuturor domeniilor din scala prezentată. Observăm că cadrele didactice au constatat că elevii cu TSA, în procesul de incluziune școlară au obținut rezultate pozitive în toate domeniile evaluate. Tulburări ale atenției s-au diminuat – 45%, ceea ce le permite copiilor să se concentreze și să participe activ în cadrul lecției, alături de copiii tipici. S-au înregistrat progrese și la nivelul comunicării verbale și nonverbale, 35% din copiii cu TSA mai prezintă tulburări ale comunicării în comparație cu rezultatele de la prima testare când 75% manifestau aceste tulburări. Odată cu incluziunea școlară și participarea activă alături de semenii la toate activitățile din școală (inclusiv servirea mesei la cantinele școlare și tulburări ale funcției intestinale au prezentat o descreștere - 25%. La fel cum evidențiat și părinții (fig.2.), integrarea socială în grupul școlar, a lăsat o amprentă pozitivă și asupra diminuării reacțiilor afective inadecvate (25%), a izolării de tip autist (20%) și a reacțiilor bizare față de mediu (10%). În același context, s-au înregistrat progrese și la domeniul motricității fine (10%), fiind îmbunătățită capacitatea de coordonare și precizie a mișcărilor care dezvoltă cele trei planuri: afectiv, cognitiv și

limbaj. De asemenea, din punct de vedere cerebral, dezvoltarea motricității fine are un impact deosebit de important asupra dezvoltării creierului, mâinile ocupând o porțiune mare pe scoarța cerebrală, fiind în legătură directă cu dezvoltarea vorbirii (a pronunției și a limbajului) și a gândirii. Atunci când controlul motric este deficitar (așa cum a fost determinat la prima testare (28%), apar diferențe în modul în care copilul percepe și procesează informațiile din mediu.

Incluziunea școlară realizată cu succes a copiilor cu TSA se bazează pe abordarea comportamentală și sunt asemănătoare, deoarece activitățile cu copiii ce manifestă TSA impune respectarea anumitor reguli: limbajul trebuie să fie simplu, concentrat și utilizat întotdeauna la fel de către toate persoanele care interacționează cu copilul cu TSA. Nu se recomandă folosirea cuvintelor sau propozițiilor cu sens figurat, metaphoric; poziționarea către copilul cu TSA este nevoie să se facă într-un mod concis și hotărât, dar nu țipat și dur, în ideea că acesta va avea tendința de a nu reține alt mod de adresare, datorită faptului că se refugiază în lumea sa interioară; învățarea, programele terapeutice și tempoul aplicării acestora se va determina în dependență de – aptitudinile intelectuale a subiectului și vârsta copilului; respectarea întocmai a unui program terapeutic efectiv pentru a disciplina copilul; strategiile utilizate în terapia tipică destinată elevilor cu TSA (care pot fi aplicate cu succes în orice caz de retard, însă nu și invers) se bazează pe principiul învățării prin intermediul întăritorilor pozitivi și negativi, dat fiind faptul că nu există, o altă modalitate de a ne face înțeleși de către acești copiii, comunicarea fiind aproape imposibilă; se acordă recompense, prompt-uri permanente, care să sprijine elevul cu TSA să îndeplinească sarcina solicitată, astfel încât el să înțeleagă ce anume și cum trebuie să facă; nu se recomandă folosirea materialelor didactice încărcate, pentru a nu crea neclarități în interpretarea mesajului de către elevul cu TSA [1, p. 56].

Datorită faptului că personalul didactic, ce interacționează cu copilul cu TSA, a respectat regulile sus menționate, dar și datorită intervențiilor recuperatorii beneficiate de elevii cu TSA în cadrul Serviciului de Asistență Psihopedagogică, în urma reevaluării, elevii cu TSA au înregistrat recuperări progresive în domeniile sceler utilizate în procesul de reevaluare.

De asemenea, prin intermediul anchetei bazate pe chestionar, ne-am propus să determinăm cum s-au schimbat atitudinile cadrelor didactice și a părinților, care nu au copiii cu TSA, față de incluziunea acestora în școala de masă.

Principiile de elaborare a anchetei: elucidarea nivelului și gradului de informare a părinților și a cadrelor didactice cu privire la problematica TSA; identificarea atitudinii reale a părinților și a cadrelor didactice față de incluziunea elevilor cu TSA în școală, fapt care determină relațiile sociale dintre acești actori educaționali.

Rezultatele obținute în urma evaluărilor realizate în experimentul de constatare și cel de formare, folosind ancheta bazată pe chestionar, sunt descrise în continuare.

Analiza comparativă a rezultatelor obținute în cadrul primei etape și a celei de-a doua, în care respondenții au fost părinții copiilor care au colegi cu TSA în clasă, a recunoaștecă între grupul experimental și cel de control există diferențe semnificative. Acestea sunt prezentate grafic în diagramele ce urmează.

Conform anhetelor sociale prezentate succint m-ai sus, ne-am propus să determinăm în viziunea cadrelor didactice „Unde ar trebui să învețe copiii cu TSA?”. În cadrul rezultatelor obținute și reprezentate grafic în figura 4 se observă diferențe semnificative.

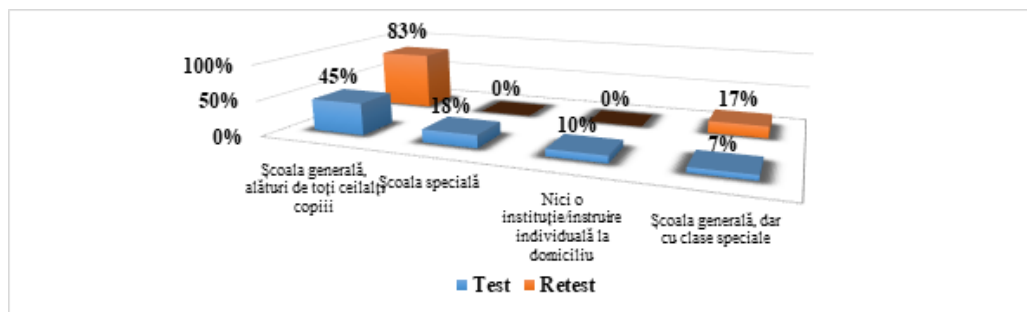

Figura 4. Percepțiile cadrelor didactice față de incluziunea copiilor cu TSA în școală (etapa test / retest)

„Potrivit datelor din figura de mai sus, observăm că percepțiile cadrelor didactice față de incluziunea școlară a copiilor cu TSA în școala generală, s-au schimbat semnificativ, dacă în cadrul primei etape, doar 45% din respondenți au indicat că aceștia ar trebui să învețe în școlile generale, în urma celei de-a doua etape, constatăm o creștere semnificativă (83%). De asemenea, observăm că profesorii (100%) nu mai prezintă atitudini de segregare a acestei categorii de copii, acest fapt este confirmat și prin răspunsurile oferite la subiectul „Atitudinea privind integrarea copiilor cu TSA în școala generală” [6], (figura 5).

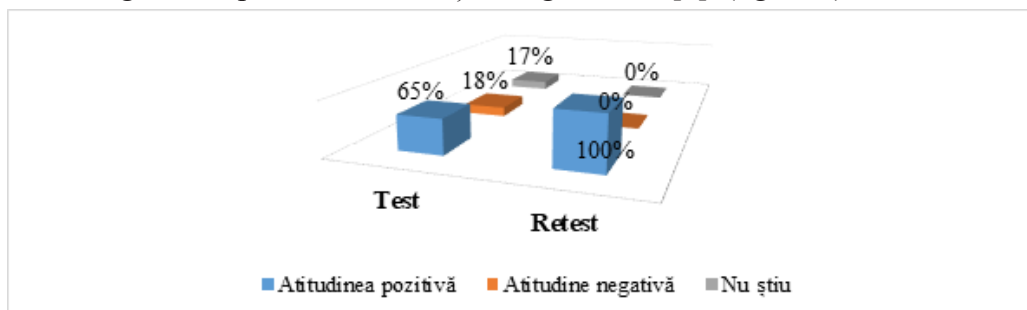

Figura 5. Atitudinea părinților privind integrarea copiilor cu TSA în școala generală (etapa test / retest)

În continuare, reprezentăm grafic, rezultatele obținute la itemul „În ce măsură sunteți de acord cu afirmația: „Copiii cu TSA contribuie la scăderea reușitei școlare a celorlalți copii”?, (fig. 6).

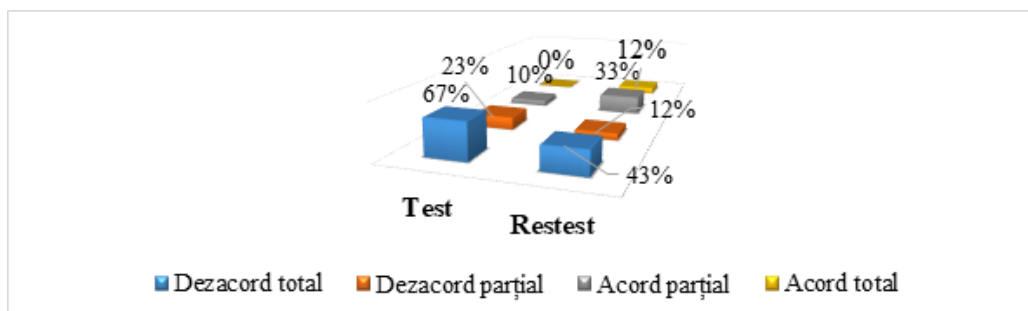

Figura 6. Percepțiile părinților față de prezența elevilor cu TSA în determină insuccesul școlar a celorlalți copii (etapa test/retest)

Potrivit datelor de mai sus, constatăm că părinții și-au schimbat atitudinea față de faptul că copiii cu TSA ar contribui la scăderea reușitei școlare a celorlalți copii.

În continuare am determinat, totuși, de ce schimbări, în viziunea părinților, are nevoie instituția, pentru a face posibilă incluziunea copiilor cu TSA (fig. 7).

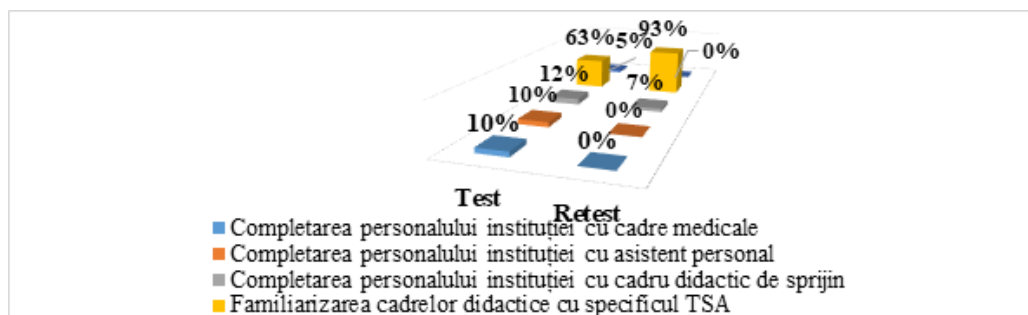

Figura 7. Necesitatea schimbărilor de care are nevoie instituția pentru a face posibilă incluziunea copiilor cu TSA

„Potrivit părinților, cea mai solicitată schimbare este „Familiarizarea cadrelor didactice cu specificul TSA” - 93%, care i-ar ajuta pe cadrele didactice să realizeze adaptările curriculare necesare și planurile educaționale individualizate și care ar contribui la eficientizarea activităților de învățare pentru elevii cu TSA. 7% - dintre părinți au evidențiat că se simte și necesitatea de a completa personalul instituției cu CDS” [6].

În concluzie constatăm că, „copilul cu TSA poate să se dezvolte frumos în cadrul învățământului de masă, un cadru care să nu îi adâncească și mai mult distanța față de normalitate, la o școală în care să nu se simtă agresat de diversitatea stimulilor, care să-și adapteze planul educațional în funcție de nevoile lui fizice și psihice. De aceea învățătorul la clasă și CDS trebuie aibă un program de lucru cu copiii cu TSA, bine structurat și puternic individualizat și care să-i ofere posibilitatea de recuperare pe toate ariile de dezvoltare. Într-un astfel de mediu, perspectiva psihologică, cea pedagogică și cea sociologică trebuie să se susțină reciproc și să se întrepătrundă.

Din rezultatele obținute în cadrul primei etape și pe baza rezultatelor obținute în cadrul celei de-a doua etape cu părinții, am elaborat un program formativ pentru cadrele didactice”[6].

Chestionând cadrele didactice în urma primei etape (test), și celei de a doua (retest), am obținut următoarele rezultate: O primă întrebare a vizat percepția asupra gradului de informare cu privire la problematica TSA, și anume „Cât de multe ați spune că știți despre TSA?” Rezultatele obținute sunt reprezentate în figura 8.

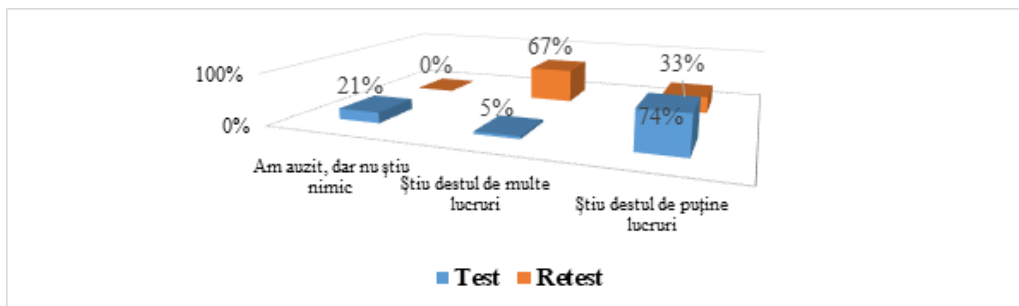

Figura 8. Gradul de informare a cadrelor didactice cu privire la problematica TSA

Conform datelor reprezentate grafic în figura 8,, în cadrul primei etape, cadrele didactice (74%) nu cunoașteau multe despre problematica TSA, doar 5% dintre repondenți știau destul de multe despre TSA (prin intermediul întrebărilor deschise, de unde am putut determina că aceste persoane au rude cu copiii cu TSA), iar 21% - nu au auzit niciodată și nu cunosc nimic despre această problemă. În urma celei de-a 2 a etape, situația s-a schimbat și observăm că 67% dintre respondenți consideră că deja cunoscmai multe despre TSA, în timp ce 33% - menționează că știu, totuși, puține lucruri despre această tulburare”[6].

O altă întrebare a vizat, de asemenea, percepția asupra gradului de informare a cadrelor didactice cu privire la problematica TSA și anume dacă „în ultimul an, au văzut, auzit sau citit despre campanii referitoare la problema TSA?”

Potrivit răspunsurilor oferite,,13 dintre cadrele didactice, pe parcursul ultimului an, au dat dovadă de curiozitate și s-au informat despre problematica TSA, prin intermediul emisiunilor TV, a revistelor de specialitate etc., în timp ce 7 dintre cadrele didactice nu au auzit despre această problematică, dar nici nu s-au informat din alte surse. De aici deducem că problematica TSA nu este îndeajuns sensibilizată prin instituțiile școlare, de aceea și cadrele didactice, care au în clase elevi cu TSA, nu cunosc particularitățile acestei tulburări și nu știu cum să facă față manifestărilor comportamentale a acestor elevi”[6].

În continuare, ne-am propus să determinăm dacă cadrele didactice cunosc manifestările comportamentale ale copiilor cu TSA. Datele sunt reprezentate grafic în figura 9.

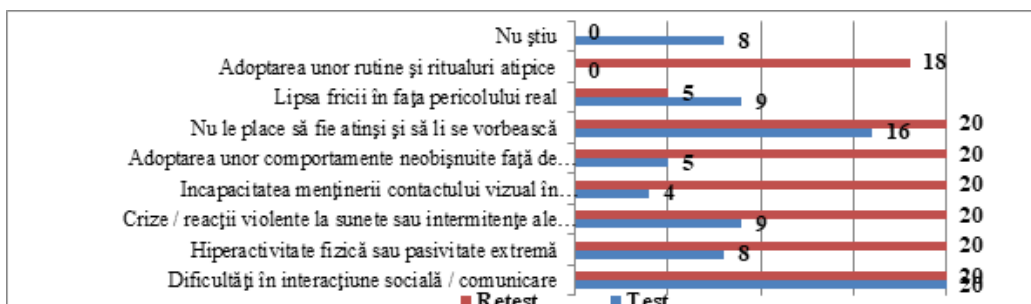

Figura 9. Cunoașterea manifestărilor comportamentale ale copiilor cu TSA de către cadrele didactice în etapele test/retest

În cadrul primei etape, potrivit datelor din figura 9, am determinat că manifestările de comportament ale elevilor cu TSA nu sunt îndeajuns de cunoscute de către cadrele didactice. 16 cadre didactice indicând că această categorie de elevi – „nu le place să fie atinși sau să li se vorbească” și unanimitatea învățătorilor (20) au bifat că întâmpină dificultăți în interacțiunea socială și în inițierea procesului de comunicare. Celelalte manifestări comportamentale fiind mai puțin cunoscute de pedagogi, fapt care le asigură ineficiența stăpânirii copilului la lecție și manifestarea atitudinilor de segregare față de acești copiii. În cadrul programului de intervenție, am familiarizat cadrele didactice cu comportamentele pe care le poate manifesta un copil cu TSA, și după cum observăm în etapa de retestare nivelul cunoașterii și înțegerii comportamentelor autiste a crescut considerabil.

Tot în acest context, ne-am propus, în final, să determinăm ce atitudine manifestă cadrele didactice în legătură cu această categorie de elevi în procesul de învățământ.

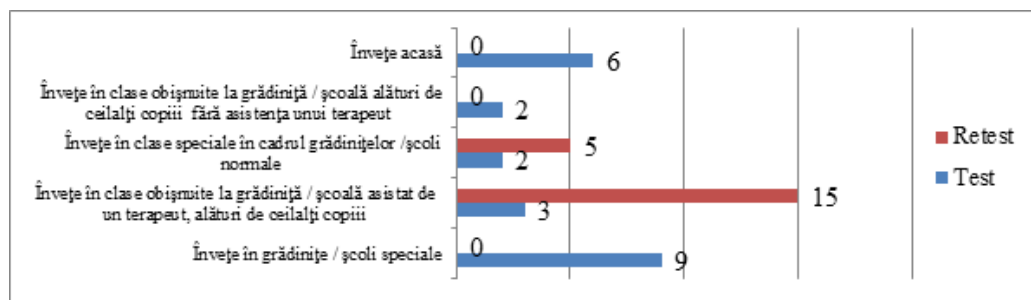

Figura 10. Atitudinea manifestă cadrele didactice față de incluziunea copiilor cu TSA în școală, în etapa test/retest

Înterpretând datele reprezentate în figura 10, „etapa de testare, observăm că 9 dintre cadre didactice nu sunt de acord cu incluziunea copiilor cu TSA în învățământul de masă și aceștia au indicat că această categorie de copiii ar trebui să învețe în școli speciale, 6 - au menționat că acești copii trebuie să învețe acasă, 3 dintre respondenți au indicat că ei ar trebui să învețe în clase obișnuite la

școală, asistați de un terapeut, alături de ceilalți copii, 2- au indicat că copiii cu TSA trebuie să învețe în clase speciale, din cadrul școlilor de masă și 2 cadre didactice spun că acești copii pot să învețe în clase obișnuite, alături de ceilalți copii, fără asistența unui terapeut. Implementarea programului de intervenție psihologică prin implementarea demersului formativ în vederea optimizării relațiilor social-psihologice din triada „copil cu TSA – familie – școală” a contribuit la eficientizarea schimbării de atitudine, astfel 15 cadre didactice au indicat că copiii cu TSA ar trebui să învețe în clase obișnuite la școală, alături de ceilalți copii fiind asistați de un CDS sau terapeut. Alte 5 cadre didactice evidențiază că această categorie de copii ar trebui să învețe în clase speciale din cadrul școlilor de masă”[6].

Generalizând, putem menționa că, inițial, rezultatele au scos în evidență, existența unui număr mic de cadre didactice care sunt pentru acceptarea acestor copii și numărul disproporțional de profesori, care nu susțin integrarea elevilor cu TSA și care nu ar fi de acord cu prezența unor astfel de copii în clasele lor. Se constată, de asemenea, un procent asemănător în privința cunoștințelor despre TSA și manifestările acestor elevi, acesta fiind mai scăzut la cadrele didactice mai în vârstă. Un număr mare de cadre didactice ar accepta elevii cu TSA în școală, cu condiția prezenței unui cadru didactic de sprijin, a formării unor grupe cu număr redus de copii, a unor creșteri salariale și a unei colaborări permanente cu părinții “[ibidem].

Abordând problematica incluziunii educaționale a copiilor cu TSA, provocările pe care le au unele cadre didactice implicate sunt uneori mai mari decât cele care oricum există din cauza faptului că se lucrează în echipă cu cadrul didactic de sprijin sau cu alți specialiști. În mod special, este nevoie ca echipele să fie compatibile ca specialiști și din punct de vedere personal, astfel încât să fie posibilă o bună „funcționare”[5; 6].

„Atunci când ne referim la o echipă, avem în vedere atât lucrul în echipa actuală de specialiști implicați, cât și conclucrarea, colaborarea cu cadrele didactice, specialiștii, echipa care a fost anterior implicată în procesul de incluziune educațională a copilului. Toți copiii și tinerii trec printr-un schimb al instituțiilor școlare în parcursul lor educațional. În acest fel, există și un schimb de experiență a cadrelor didactice, a altor specialiști implicați, deoarece procesele de schimbare produc situații problematice pentru copiii cu TSA. Din acest motiv este important ca toate procesele să fie bine planificate și consiliate într-un mod competent. Acest proces determină necesitatea de a ne documenta cu grijă despre informațiile și cunoștințele cu referire parcursul școlar al elevului, ca acestea să fie transmise în continuare. Pentru că anume în perioadele de trecere de la grădiniță la școala primară, apoi la gimnaziu apare un mare pericol ca schimbul între aceste nivele educaționale să nu aibă loc sau să nu fie adecvat și atunci se pierd informații valoroase. Toată informația despre situația copilului cu TSA se va regăsi în portofoliul copilului, care îl va însoți la trecerea de la grădiniță la

școala primară, de la școala primară la gimnaziu. De aceea, este important ca acest portofoliu să fie completat pe tot parcursul. Portofoliul copilului ar putea conține [ibidem]:PEI în cazul copiilor cu TSA, ca și în cazul celorlalți copii cu CES, este un document curricular, care conține rezultatele procesului de evaluare a dezvoltării copilului, varianta de curiculă pe discipline școlare (CG, CM), serviciile de suport necesare pentru o dezvoltare comprehensivă a copilului, și vine să faciliteze incluziunea acestuia în procesul educațional general, să-i asigure dezvoltarea, în funcție de potențial”[6].

Planul de intervenție individualizat (PII) este o biografie de dezvoltare a copilului pe domenii de dezvoltare, în mod special pe domeniile, în care copilul cu TSA prezintă anumite dificultăți de dezvoltare. Prin organizare și completare, PII trebuie să redea o imagine reală, clară despre situația copilului la moment, să conțină obiective de dezvoltare și mijloace de realizare a acestora. Persoanele implicate în suportul copilului trebuie să înțeleagă cine este copilul și care sunt lucrurile de care acesta are nevoie pentru ca procesul educațional să decurgă liber [2; 3; 4;6]. Pentru o planificare de intervenție eficientă este nevoie de o descriere cât mai precisă a situației copilului. Pentru a putea identifica măsurile corecte de intervenție, trebuie să existe, o claritate despre domeniile în care este nevoie de aceasta [5, p.67].

O altă întrebare, care a fost adresată cadrelor didactice, care în cadrul experimentului de constatare, manifestau o atitudine negativă față de incluziunea copiilor cu TSA în învățământul de masă, „Care este principalul motiv pe care îl aveți în vedere atunci când nu sunteți de acord cu această incluziune?”.

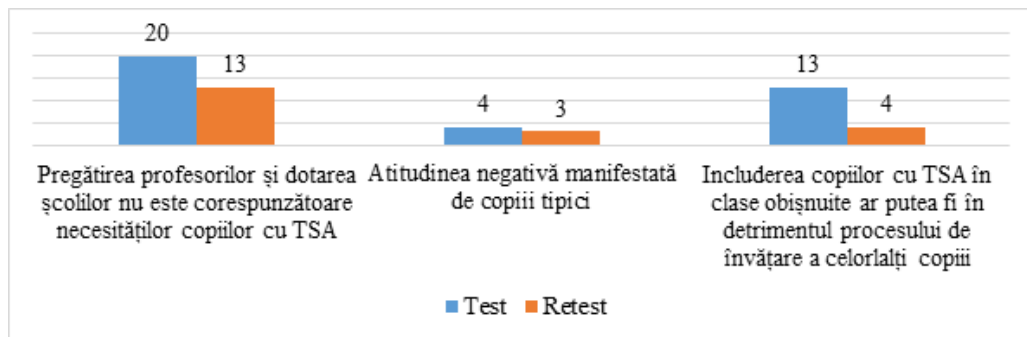

Figura 11. Motivele neacceptării incluziunii copiilor cu TSA în învățământul de masă etapa test / retest

Conform rezultatelor prezentate mai sus în figura 11, „în cadrul etapelor test+retest, 13 dintre cadrele didactice evidențiază că lipsa de pregătire a cadrelor didactice, lipsa unui curriculum special și dotarea necorespunzătoare a școlilor sunt principalele motive invocate de cei care consideră că copiii cu TSA nu trebuie să fie integrați în învățământul de masă - aceste motive sunt menționate în proporția cea mai mare de către respondenți. În etapa de retest 4 cadre didactice

menționează că incluziunea copiilor cu TSA în învățământul de masă ar fi în detrimentul procesului de învățare a celorlalți copii și doar 3 cadre didactice spun că copiii tipici vor fi influențați de atitudinea negativă a copiilor cu TSA” [6].

Concluzionăm că, integrarea copiilor cu TSA în școală rămâne a fi o problemă. Nu este deloc ușor să ai un copil cu TSA în clasă, aceasta generând un efort permanent însoțit de frustrări și probleme, care par la un moment dat emoționante. Chiar dacă unii copii cu TSA, au nevoie permanentă de atenție și control, unii dintre ei își pot îmbunătăți și dezvolta deprinderile școlare, de comunicare și sociale prin terapie educațională individualizată. Scopul incluziunii educaționale în cazul unui copil cu TSA, nu este de a ajunge la performanțe foarte mari, ci de a-l dezvolta multilateral astfel, ca ajungând la maturitate, să poată trăi și munci împreună cu semenii săi. El poate fi orientat spre unele activități manuale, demonstrând pricepere și talent, de exemplu: brodatul, cusutul, olăritul, tâmplăria etc.” [5; 6].

„Un principiu important, care trebuie să-l cunoască toate cadrele didactice și părinții copiilor tipici, este că această categorie de copii pot învăța eficient și depinde deseori numai de competența adultului de a găsi soluțiile potrivite, pentru a schimba comportamentele negative în avantaje pentru succesul școlar și adoptarea unui comportamentului altruist “ [6].

Referințe bibliografice:

1. Baba L. *Copilul cu Autism – Dincolo de ușile închise ale sufletului*. Timișoara, 2004.
2. Pereteatcu M. *Abordări educaționale specifice în cazul copiilor cu autism*. În: Rezistența la educație: Soluții și perspective. Materialele conferinței științifico-practică internațională. Bălți, 2014.
3. Pereteatcu M., Zorilo L. *Modele și tipuri de școli incluzive*. Chișinău: Institutul de Formare Continuă, 2011.
4. Racu A., Popovici D., Danii, A. *Educația incluzivă – Ghid pentru cadrele didactice și manageriale*. Chișinău: F.E.P. Tipografia Centrală, 2010.
5. Rusnac V. *Incluziunea educațională a copiilor cu Tulburări din Spectrul Autist*. Chișinău: 2017.
6. VRABIE S. *Particularitățile social - psihologice în triada „copil cu tulburări de spectru autist – familie – școală”*. Teză de doctor. Chișinău, 2021.